

לא סחוט מתחסדת נראית בעיניהם דרישת ישראל שמצרים תחזור להפסקת-האש. הפסקת-אש בלי הודעה ישראלית על גבולות לנסיגה — הרי זו, לדעת המצרים, השלמה עם כיבוש "עשרים אחוז מאדמת מצרים" לצמיתות. כמו הישראלי הממוצע, רואה גם המצרי הממוצע את מלחמתו כמלחמה מגן בלתי-נמנעת, הכפויה עליו על-ידי ה"אויב".

כך נוצר מצב שאדם ישראלי יתקשה מאוד לתפסו: המצרי הייחשבי מואמן עכשוו בלב שלם שעבר אל-ינאצר רוצה בשלום ועדין שיהיה את הכל למענו, בעוד שישירי אל מחבלת בו. על רקע זה הוא מפרש את פרשת גולדמן: נשיא מצרים ניסה להזיז את העניינים לקראת פיתרון, על-ידי מעשה פמולי רכימשמעות, וישראל סירי בה.

מאותה סיבה, עוקבים המצרים בהתעניינות אחרי מעשיהם של שוחרי-השלום בישראל. ראל, ההפגנה ליד בית ראש-הממשלה וגנדי

מלחמתי של הפידאיון, שביטחונם העצמי הולך וגדל.

אולם בניגוד לוויכוחים הפועי רים, ולעיתים אף המריב, עם פלסטינים במיסגרת הרשמית של הוועידה, היו הוויכוחים הפרטיים — בהפסקות ובשעת הארוחות — כמעט ידירותיים.

בכל היחידות מסוג זה, הסקרנות ההדית היא גורם מגשר. פה ושם הגענו למגע אנושי ממש, על רקע ידויות, תוך החלפת בדיחות וביטויים ערביים.

היינו רוצה לתת כמה דוגמאות של ויכוחים מסוג זה דהקא.

באחת ההפסקות האשמתי את אנשי אל-פתח בכך שאין להם שום תוכנית-שלום אמיתית. הרי אין הם יכולים לחלום על מי גור ישראל בכוח הנשק, ואיך תקום "פלסטין" המאוחדת, הדמוקרטית והחילונית, שהם מדברים עליה, בדרך אחרת?

בהתאם לקו אל-פתח, השיב איש-ישיחי כי הישראלים עצמם ישתנו, יפרקו את ישראל הגזענית והלאומנית, ויקימו יחד עם הערבים את המדינה הלאומית והלא-דתית.

ישראל, ולעולם לא תשכנעו אותו שהוא צריך לחזור עליה." נדמה לי ששיחה קצרה זו נתנה לפלסטינים מוון רב יותר למחשבה מכל נאומי.

ויכוח על סמל "אל-פתח"

בשיחה פרטית אחרת עם קבוצה שלמה של פלסטינים, הגענו שוב ל-תוכנית הרשמית של אל-פתח להקמת "מדינה פלסטינית ללאומית, חילונית ודמוקרטית".

הערתי כי איש לא יאמין באופי העלילאומו של אירגון "אל-פתח". לדעתי נובע כוחו דווקא מאופיו הלאומי, כתנועה לאומית.

בעל-ישיחי, כולם אנושי אל-פתח, הכחישו זאת בלהט, תוך שימוש בויגרון של ה"שמאל החדש".

הצבעתי על הסמל של אל-פתח, שאחד מהם ענד אותו על דש מקטורנו. זהו סמל מורכב מאד, הנומה מאד לסמל "רק-כך" של אציל בשעתו. "הנה כתוב שיחורור פלסטין" אמרתי. "פלסטין היא מילה ערבית, שאין לה שום משמעות בעברית. זהו שם לאומי שלכם. לא שלנו. השם הלאומי שלנו הוא ישראל. מדוע אתם רוצים לכפות עלינו את הסמלים הלאומיים שלכם?"

אחד הפלסטינים קרא שלא איכפת לו שהמדינה תיקרא איקס.

"קחו את הצבעים שלכם, הוספתי ונייחתי את הסמל. "יוק, לבן, שחור. מה זה?"

"יוק זה צבע התקווה", התחיל אחד להסביר. "לבן זה..."

שאלתי בתמיהה אם אמנם אין הם יודעים מה מסמלים צבעים אלה של הדגל הפלסטיני. כשנוכחתי לדעת כי אמנם אין להם מושג, נאלצתי להסביר להם כי אלה הם צבעי בתי-הכאלפים של האיטלאם הקדום — ירוק היה דגל מותמד וביתו, לבן היה דגל בית-אומייה ושחור דגל בית-עמאס. "אתם רואים", סיכמתי, "דגלכם הוא לאומי-דתי, מוסלמי-ערבי. אני מכבד אותו בשל כך. אני מכבד את לאומיותכם, ואני רוצה שתכבדו את לאומיותי. עלינו להשלים עם זה שהישראלים והפלסטינים הם שניהם עמים לאומיים מאד, וכי דו-קיום ביניהם חייב להתבסס על הכרה הדדית של שני הלאומיים."

מוסביב לנקודה זו הסתובבו, כי מוכן, כל הוויכוחים עם הפלסטינים נים — הרשמיים והפרטיים כאחד.

לפידאיון ולאזהרהם פשוט קשה לבלוע את הצורך להכיר בלאומיות הישראלית, כי מכך נובע הצורך להכיר בזכות הישראלים לקיים מדינה משלהם.

בניסוגם להתקומם נגד צורך זה האשימו אותי שאני ציוני, לאומני ואנטי-יהודי.

זרע בלב הפידאיון

יש לי כבר נסיון מסויים בהעידות כי אלה, ולא התרגשתי מן ההאשמות. לפי נסיוני, יש לכל מיפגש כזה שלושה שלבים: השלב הראשון, הנמשך יום-יומיים, מוקדש כולו למנוולוגים. כל צד נואם את נאומו השיגורתיים המוכנים מראש, אינו מקשיב לצד השני. תוך כדי כך הוא פורק את המתח הנפשי שלו. זהו שלב מעצבן, זה, הנוכח בו, מגיע לכלל ייאוש שחור. "אם אנשים כמוכם לא יכולים למצוא שפה משותפת", אומרים הזרים תמיד, "אז המצב אבוד. אין פיתרון!"

אחרי שלב זה בא מעין שלב-ביניים. כל אחד עייף מן הנאוים, ונדמה שאין בכל ה"עניין שום טעם. אין תקשורת. אפילו כש"שני הצדדים מסתמים באותן המילים, הרי הם מתכחשים לדברים שונים לגמרי.

ואז, לפתע, מתחיל שלב שלישי. מישוהו מקשיב לצד השני, מתחיל להבין לרגשותיו, למציגות שלו, לתגובותיו. הוא מנסה להתאים את דבריו שלו לעולמו הרגשני של ה"צד השני. הצד השני מגיב באותה צורה.

לפתע יש תקשורת. זרע זרע. אולי זרע קטן, זעיר — אבל זרע שנזרע בכמה לבבות, שיצמיח פירות בשיחות פנימיות בכל צד, העשוי להצמיח ברבות הימים גי"שות חדשות.

ועידתנו זו עברה בדיוק את אותם השלבים. הגענו ליום השלישי, שעה-שעתיים לפני המועד שנקבע לנעילה. ביני ובין ה"מצרים שררה הבנה שאפשר להגיע לידי הסדר-שלום על-פי ההלטות מועצת-הביטחון. ביני ובין הפלסטינים עדיין היה נטוש

ויכוח מר, ונראה היה שהוא הסרת-תוחלת. בפעם המאה חזרתית ואמרתי כי אין כל סיכוי שהישראלים יוותרו אי-פעם על לאומיותם ומדינתם, לפני שיעשו זאת שאר הלאומים בעולם. כי כל דו-קיום בינינו ובין הפלסטינים חייב להתבסס על קיום שתי מדינות לאומיות, שיחיו יחד בארץ אחת. בפעם המאה חזרו הפלסטינים ואמרו ש"בארץ חייבת לקום מדינה פלסטינית אחת ויחידה, שבה יחיו הערבים והיהודים בי"שחיון ובאחדה.

כאן קם רב פרומי צעיר מכריטיניה, ליוול בלו, אחד האישים המרשימים בהעידה, ושאל את הוורבר הראשי של אל-פתח ברצינות רבה: "אולי תפרט את החזון שלך? איך תיבנה מדינה זו?" והוא הציג לו כי הריסר שאלות מעשיות — צורת הדגל, מוסדות הממשל, וכיו. הפלסטיני השיב, כי מבוכת-ה"אם, כי אל-פתח לא מירט את תוכניתו, כי זוהי "מטרה סופית", וביצועה עדיין רחוק. בינתיים יש להילחם.

"אם זוהי מטרה סופית, שאל-תו, האם לא ייתכנו שלבים?" הפלסטיני אמר שבהחלט ייתכנו שלבים. "אם כן, מדוע לא ננסה לאחד את שתי התוכניות?" שאלתי. "שינוי מסכימים ש"הארץ, שאחם קוראים לה פלסטין ואחזנו ארץ-ישראל, היא ארץ אחת, ושנינו רוצים באיחודה. למה שלא תחשבו על ביצוע ה"איחוד שלבים-שלבים?"

"כשלב הראשון יקומו בארץ שתי מדינות, ישראל שלנו ופלסטין שלכם, ויכרתו ביניהן הסכם-שלום שיבטיח את הביטחון של שנינו, ואת חופש-התנועה של כל הפלסטינים וכל הישראלים בכל רחבי הארץ. נבקר בחברון ונתקן רן בתל-אביב. הגבול יהיה פתוח. למרות קיום שתי המדינות, תהיה הארץ אחת.

בשלב השני, כשיחצרו בהדרגה יחסים של אמון הדדי וידידות בין שני העמים, אפשר יהיה להעביר בהסכמה הדדית יותר ויותר סמכויות לגופים המשותפים — תחילה בצורת קונסורציה, אחר-כך בצורת פדרציה, עובדת-האיחוד תלך ותתרחב, מבלי שאף אחד משני העמים יחשוש לקיומו, ל"ביטחונו ולזהותו הלאומית.

אם התקדם האנושות כולה בינתיים ל"שלב חדש, אם המדינות הלאומיות יאבדו את משמעותן, ואם תיווצרנה מישגרות על-לאומיות בכל רחבי העולם — בודאי תיעלם הבטייה כולה."

כל הנוכחים הרגישו פתאום כי הנה, שעה קלה לפני הסיום, לראשונה מאז החלה הוועידה, נוצר דו-שיח של ממש — שחתחלנו לדבר בשפה מוכנת לשנינו.

היאוש שתקן את המארחים הגרמניים נמוג, התחיל ויכוח אמיתי. אילו נמשכה העידה עוד שלושה ימים, בודאי היינו מר"חיים ומעמיקים דו-שיח זה.

בהדאי לא היינו מגיעים להסכם תוך כמה ימים. התהליך הוא עוד ממושך וקשה. אך אני משוכנע כי אין הוא הסרת-תוחלת. אילו באחי לסכם את מצב-הרוח הנוכחי, כפי שהתרשמתי ממנו בשיחות אלה, הייתי אומר כך:

המצרים הם במצב-ירוח של שלום, בתנאי שהוחזרו כל השטחים וימצא פיתרון לבעיית הפד"י טים — מבלי לקבל על כך אישור מאירגוני-הפידאיון. הכוונה לשלום של ממש, בין שתי מדינות נור"מליות.

בניגוד לפלסטינים בשטחים המוחזרים, המוכנים עתה לשלום — בתנאי ש"תקום מדינה פלסטינית בשטחים המוחזרים — רחוקים הפידאיון עדיין מן הרעיון הזה. אולם מתחיל להיחצר עתה רקע להתחלה של דו-שיח. במגמה לשכנעם שלא חייבן הכרה בקיום אומה פלסטינית ללא הכרה מצידם בקיום אומה ישראלית, הוכאית ל"קיים מדינה משלה.

לא קל לנהל דו-שיח כזה, כאשר המובילים הורגים בנו בכל רחבי העולם, וכאשר אנוזנו עוסקים ב"מירדפים אחריהם. אולם עם די שיח כמו זה שתיארתי, עם אני שים העשויים מחר לפקד על מחבלים, יכול לזרוע זרע ראשון של מחשבה על שלום ודו-קיום, ולמנוע התנגשות אחת העולה ב"קורבנות אדם — הרי זה מיבצע חשוב.

עבד-אל-נאצר מחזיק ביד חוסיין — נגד הפידאיון?

ההתנחלות בחברון עשתה עליהם רושם עז ביותר. הם מכירים את שמות הקבוצות השונות. אמרו של יורם שדה, שסיפרתי להם אודותיה, עשה עליהם רושם עז.

אין היום כל קושי לדבר עם אנשים מצריים באופן גלוי וחופשי. באחד החיבורים הפומביים של העידה שאל אותי אחד המצרים שאלה עניינית לגבי מאורעות 1954 (המאבק המצרי לפינוי הבריטים מסואץ, עסקי-הביש, ברית בגדאד, ההתקפה על עזה), עניתי לו, ובלו משים נכנסו לחיכוך פרטי על אותם מאורעות ורחוקים, כפי שנראה משני עברי החזית. כעבור כמה דקות קם אחד המשתתפים הפלסטינים ושאל ברוגז אם יש מקום לשיחות פרטיות כאלה, שאינן נוגעות לנושא העומד לדיון. התפתח ויכוח יהודי צעיר מברלין ואמר שזוהי הרי כל גמגמת העידה — לקום דו-שיח בין ישראלים וערביים.

סרן צנחנים למען השלום

הדו-שיח עם הפלסטינים בחו"ל (להב"ד) זיל מן הפלסטינים בשטחים המוחזרים) הוא הרבה יותר קשה. לעומת מצב-הרוח הפייסני של המצרים, בולט מצב-הרוח ה-